

Je šport še moški svet? Proučevanje moškosti in športa¹

Abstract

Still a Man's World? Studying Masculinities and Sport

On a general level, the article can be grouped with other studies that explore the ways in which men's practices shape masculinities, and assess the impact of those constructions on men themselves and others. The author traces the development of scholarship focusing on men, masculinities, and sport. He describes the contributions that this research has made to more general scholarly work on masculinities, the body, health, and violence. The article is concluded by an outline of the new directions in research on men and sport – particularly studies that examine sport as an institutional and cultural context for power relations between women and men and between various groups of boys and men.

Keywords: sport, gender, masculinities, body, violence, health

Michael Messner is a professor of Sociology and Gender Studies at Dornsife College of South California. (messner@usc.edu)

Povzetek

Na splošni ravni se članek umešča med študije, ki analizirajo načine, na katere prakse moških oblikujejo moškosti in ki ugotavljajo učinek teh konstrukcij moškosti na same moške kot tudi na druge. Avtor spremlja razvoj raziskovanja o moških, moškostih in športu ter predstavi vpoglede, ki jih je to raziskovanje odprlo na širšem področju raziskovanja moškosti in telesnosti, zdravja in nasilja. V sklepnem delu oriše nove smeri raziskovanja moških in športa – zlasti študije, ki proučujejo šport kot institucionalni in kulturni kontekst, ki uokvirja razmerja moči med ženskami in moškimi ter med različnimi skupinami moških in fantov.

Gljučne besede: šport, spol, moškosti, telo, nasilje, zdravje

Michael Messner je profesor sociologije in študij spolov na kolidžu Dornsife na Univerzi Južne Kalifornije. (messner@usc.edu)

---

¹ Besedilo je prevod avtorjevega prispevka *Still a Man's World? Studying Masculinities and Sport*, ki je prvič izšel v zborniku *Handbook of Studies on Men & Masculinities* (Sage Publications, 2005). Zbornik so uredili Michael S. Kimmel, Jeff Hearn in Raewyn W. Connell.

Pred nedavnim sta dva dogodka s področja športa sprožila dovolj ostre polemike, da sta njuni zgodbi s športnih strani prišli v širšo javno razpravo. Prvi dogodek je bil, da je med letoma 2002 in 2003 ameriški minister za izobraževanje oblikoval komisijo za presojo priljubljenega trideset let starega zakona *Title IX*, ki mu aktivistke ženskega športa pripisujejo pglavitne zasluge za izjemen razcvet deklishega in ženskega športa. Čeprav je moški šport skoraj v vseh merilih še vedno deležen veliko več denarja, študijskih štipendij, pozornosti in oboževanja kakor ženski, kritiki obtožujejo *Title IX* nekakšne »nasprotno diskriminacije« in trdijo, da ogroža oziroma preprečuje atletske priložnosti za dečke in moške. Približno v času zasedanj komisije so potekale tudi čustvene in včasih žolčne javne predstavitve mnenj; pisali so se uredniški uvodniki; organizirale so se kampanje pisanja pisma Beli hiši.

Drugi dogodek, ki je bil medijsko zelo odmeven, se je zgodil leta 2003, ko so profesionalno golfistko Anniko Sörenstam povabili, naj tekmuje na prireditvi, ki jo je organizirala Zveza poklicnih golfistov (*Professional Golfers' Association* – PGA). To, da bo prva ženska, ki bo, po Babe Didrikson Zaharias več kot pol stoletja pred njo, na pomembnem turnirju igrala iz oči v oči z moškimi, je bila velika novica. Bilo pa je tudi sporno: nekateri igralci golfa z Vijayjem Singhom na čelu so se razburjali, češ da vključitev ženske žali integriteto igre. Drugi moški golfisti so njeno vključitev odkrito podpirali. Podobno so nekateri poznavalci v medijih kritizirali njeno vključitev kot »neprimerno« in »porazno«, medtem ko so drugi občudujoče pisali o njeni sposobnosti in pogumu. Vključitev Annike Sörenstam v turnir PGA je – vsaj za nekaj tednov – postala ena glavnih tem v pogovornih radijskih oddajah, pismih bralcev in pisarniških klepetih ob kavi.

Oboje – razprave v zvezi z zakonom *Title IX* na področju šolskega športa in o vključitvi ženske v moški profesionalni športni dogodek – izstopa zato, ker odraža nenehne polemike v bistvu spola in športa. Bi moral šport kot družbena institucija, ki je sestavni del šol in univerz, ponujati enake možnosti? Bi se morali fantje in dekleta, ženske in moški, skupaj ukvarjati s športom? Ali mešani športi kažejo, da smo si podobni, ali razkrivajo bistvene razlike med moškimi in ženskami? Teh vprašanj se ne da preprosto otresti ali jih »razrešiti«, in sicer zato, ker je šport še vedno več kot zgolj prostor za igro in rekreacijo. Šport je ključno bojno polje v tekmi med spoloma (in kar zadeva rasna, razredna, seksualna in družbeno-politična razmerja). Je zelo viden javni prostor, na katerem se dobesedno »oblikujejo« moška in ženska telesa, kažejo njihove omejitve in se razpravlja o njihovih zmogljivostih. Kot tak je ključno mesto ideoloških spopadov o pomenih »moškosti«, pa tudi »ženskosti«.

Tako nasprotniki/ce zakona *Title IX* kot nekateri izmed ostrejših nasprotnikov vključitve Annike Sörenstam v turnir PGA povzemajo spor, ki sega več kot sto let v preteklost. Iz zgodovinske in družboslovne literature o športu izvemo, da so moški ustvarili moderni šport kot institucijo, ki potrjuje tako kategorično večvrednost moških teles nad ženskimi telesi kakor tudi osrednjo vlogo moških v javnem življenju. Predstave o spolni enakosti v športu, pa tudi realnost, v kateri športnica uspešno tekmuje z najboljšimi športniki, neposredno ogrožajo ideologijo moške

superiornosti in središčne umeščenosti. Na srečo so raziskovalci športa, spola in moškosti v preteklih tridesetih letih postavili bogate raziskovalne temelje, iz katerih lahko danes črpamo informacije za ozaveščanje javnih razprav. V pričujočem prispevku bom predstavil pregled njihovega dela ter opozoril na nekatera aktualna vprašanja in nove raziskovalne smeri na področju športa in spola.

Šport kot sporno ozemlje

Kot posledica drugega vala feminizma in pogosto po navdihu porajajočega se »gibanja za osvoboditev moških« so se v sedemdesetih letih preteklega stoletja začeli pojavljati prispevki o moških, moškosti in športu (na primer Farrell, 1974; Naison, 1972; Schafer, 1975). Najboljše med njimi sta leta 1980 zbrala Sabo in Runfola v svoji prelomni knjigi *Jock: Sports and Male Identity*. Ti prispevki so vsebovali bistvo tistega, kar so poznejši raziskovalci razvili v bolj izostrene kritike seksizma, homofobije, nasilja in militarizma v srcu moškega športa. Med temi prispevki pa so bili tudi številni zgolj publicistični, anekdotični in/ali osebnokritični zapisi o športu. Za to obstajata dva razloga. Prvič, v študijah spola še ni bilo sistematične in teoretsko artikulirane analize moških in moškosti. Večina znanstvenih raziskav o moških je še vedno tavalna v močvirju večinoma ahistoričnega, statičnega in kategoričnega jezika teorije spolnih vlog. S to prvo omejitvijo je bila povezana druga. V sedemdesetih letih so bile feministične študije o ženskah in športu še v povojih in prav tako večinoma omejene na analizo spolnih vlog.

To se je hitro spremenilo v osemdesetih, ko so bili položeni temelji za razvoj širšega in bolj poglobljenega znanstvenega raziskovanja moških in športa. Ena raven teh temeljev se je opirala na čedalje bolj poglobljena dela feminističnih raziskovalk, ki so proučevale ženske in šport (na primer Birrell, 1984; Hall, 1984; Theberge, 1981). Drugič, leta 1985 je Don Sabo sistematično oblikoval prvo programsko izjavo, ki prikazuje, kakšen bi lahko bil profeministični raziskovalni program o moških in športu (Sabo, 1985). Predstavil je celo paleto specifičnih raziskovalnih tem in vprašanj o socializaciji dečkov skozi šport, o tekmovalnosti in uspehu, o telesu, čustvih, bolečini in poškodbah, agresivnosti in nasilju, seksualnosti, o tem, kako moški športniki podcenjujejo ženske, in o možnostih, da bi se šport razvil v napredni, profeministični smeri (vključno z vprašanji o »spolno mešanem športu«). V desetletju, ki je sledilo, so se Sabo in drugi raziskovalci lotili proučevanja večine teh vprašanj.

Tretjič, konec osemdesetih let preteklega stoletja so raziskovalci svoje pojmovanje čedalje bolj opirali na nastajajočo teoretizacijo moškosti, ki jo je razvijala R. W. Connell (Connell, 1987). R. W. Connell je športnim znanstvenikom priskrbel konceptualno orodje, s katerim so lahko proučevali kompleksna vprašanja spolne dinamike v moškem športu, ne da bi se ujeli v pasti in omejitve teorije spolnih vlog. Raziskovalci so lahko uvideli, da je šport institucionalna domena, v kateri moški

konstruirajo in potrjujejo svojo razliko od žensk in prevlado nad njimi. Toda šport ne deluje preprosto tako, da bi reproduciral zgolj moško premoč nad ženskami, temveč je tudi področje, na katerem moški iz dominantnih skupin (v Združenih državah so to beli, heteroseksualni moški iz srednjega in višjega razreda) potrjujejo svojo dominantnost in superiornost nad drugimi moškimi. R. W. Connell je s koncepti hegemon, marginalizirane in podrejene moškosti konceptualizirala porajajoče se ideje o spolu kot mnogoterem. Njeni koncepti so raziskovalcem priskrbeli jezik, v katerem so lahko govorili o navidezno paradoksnih spolnih dinami-ki: hegemonna moškost, trenutno prevladujoča in vzpenjajoča se oblika moškosti je konstruirana kot nefeminina, toda obenem tudi kot negejevka, nečrna, nedelavska in nepriseljenska. To je temeljna ideja številnih poglavij v prvem znanstvenem zborniku o moških, moškostih in športu *Sport, Men, and the Gender Order: Critical Feminist Perspectives* (Messner in Sabo, 1990). V njem raziskovalci/ke kritično proučijo, kako šport utrjuje moč moških nad ženskami, pa tudi delitve in protislovja (zlasti na rasni, razredni in spolni podlagi) znotraj moškosti in med različnimi moškostmi.

Avtorji/ce del o moških in športu iz osemdesetih let 20. stoletja črpajo tudi iz zgodovinske znanosti. Šport se je v industrializirajočih se družbah razvil kot »moška domena«, ločena od ženskih področij življenja (Dunning, 1986). Namenjen je bil tudi temu, da je ohranjal razliko med vladajočimi in podrejenimi moškimi. V 19. stoletju in v začetku 20. stoletja so Britanci zavestno razvijali šport v javnih šolah kot način priprave dečkov na upravljanje britanskega imperija (Mangan, 1986). Britanci so svoj šolski sistem skupaj s športi, na primer kriketom, sčasoma razširili tudi na srednji razred koloniziranih narodov v upanju, da bodo ti moški iz srednjega razreda privzeli britansko moralo, etiko in vrednote ter tako pomagali utrditi kolonialni nadzor. Vendar se jim to ni vedno posrečilo. Zgodovinar in družbeni analitik C. R. L. James (1983) v svoji odlični knjigi o kriketu v Britanski Zahodni Indiji v dvajsetih in tridesetih letih preteklega stoletja prikaže, da je britanska športna etika učinkovala v obeh smereh. Na eni strani so javne šole – in zlasti kriket – učile mlade zahodnoindijske mulate (rasno mešane moške) iz srednjega razreda vrednot »puritanstva« in »moralnosti«, pa tudi »splošne večvrednosti britanske kulture« (James, 1983: 72). Toda ker so bile ekipe strogo rasno in narodnostno segregirane (Britanci proti koloniziranim), je igra ponujala kontekst, ki je razkrival protislovja rasizma in kolonialne nadvlade. Tako je bilo za Jamesa in druge igrišče za kriket pogosto pomembna arena simbolnega odpora proti rasizmu in britanski nadvladi.

V Združenih državah je sodoben moški šport nastal v obdobju industrializacije in urbanizacije, torej v času, ko se je tako za ženske kot za moške spremenila dinamika dela in družine, in v času, ko se je končeval prvi val feminizma in rasističnega strahu pred priseljenci (Corsset, 1990; Kimmel, 1990). V tem času je bil šport v oporo šepajočim ideologijam o večvrednosti belih moških iz srednjega razreda nad ženskami in nad rasno in razredno podrejenimi moškimi. Toda hkrati je bil šport

vse 20. stoletje sporno ozemlje – za ženske in moške iz delavskega razreda, ženske in moške drugih ras in za feministke (Bryson, 1987; Messner, 1988; Whitson, 1990; Willis, 1983).

Izhajajoč iz teh temeljnih prizadevanj ženskih študij in feminističnih študij športa so raziskovalci vse od začetka devetdesetih let 20. stoletja prispevali svoj delež k izbruhu moških študij, študij moškosti in športa. Kritične analize moškosti so bile temeljnega pomena za empirične študije gejevskih športnikov (Anderson, 2002; Pronger, 1990); življenja športnikov iz različnih družbenih razredov in rasnih/etničnih skupin (Messner, 1992); fenomena »kulske« in športa pri Afroameričanih (Majors, 1990); paradoksov »biološkega spola« (*sex*) in »družbenega spola« (*gender*) v življenju bodibilderjev (Klein, 1993); avstralske športne kulture (McKay, 1991; 1997); prepletanja moškosti z razredno politiko v kanadskem hokeju (Gruneau in Whitson, 1994); produkcije moškosti v mehiškem bejzbolu (Klein, 2000) ter produkcije, imaginarija in potrošnje »številke o kopalkah« revije *Sports Illustrated* (Davis, 1997).

Temeljno pojmovanje študij športa in spola je, da je šport na eni strani moderna utrdba patriarhalne moči, na drugi pa ozemlje, za katero se nenehno bojujejo ženske in marginalizirani moški. V zadnjih dveh desetletjih so posamezne konkretne raziskave spola in športa nenehno dokazovale, da nekoč nesporna trdnjava močne, tekmovalne, hierarhične in pogosto nasilne heteroseksualne moškosti ni nepredušna patriarhalna institucija. Prav narobe, samo jedro spolnega režima moškega športa je sporno in polno protislovij in paradoksov (Messner, 2002). Ta protislovja in paradokse so raziskovalci/ke proučevali na številnih tematskih področjih. V nadaljevanju bom na kratko razpravljajal o treh izmed njih: telesu, zdravju in nasilju.

Telo

Ključni ideološki učinek športa je ustvarjanje iluzije, da je moškost naravno povezana z moškim telesom, ženskost pa z ženskim, in da sta binarni kategoriji moški/moškost in na drugi strani ženska/ženskost naravno in kategorično različni (Dworkin in Messner, 1999). Toda če so, kot poudarja R. W. Connell (1987), razlike med moškimi in ženskami tako naravne, zakaj si potem ljudje tako močno prizadevajo, da bi ustvarili, poudarili in obranili te razlike? Empirično raziskovanje konstrukcije moških teles v športu dejansko razkriva, da so kategorične in esencialistične spolne ideologije globoko družbeno utemeljene. Raziskave kažejo, da šport ne razkriva toliko človeške »narave«, kolikor razkriva kolektivno prakso, ki konstruira moškost. Študija, v kateri R. W. Connell (1990) obravnava življenjsko zgodovino nekega avstralskega športnika *ironmana*, prikazuje, kako mentalni, čustveni in fizični režim treninga, ki je potreben, da človek postane vrhunski tekmovalni športnik, spodbuja moške, da se znebijo strahu, tesnobe in drugih nepri-

jetnih čustev oziroma jih zanemarijo, medtem ko duševno nadzorujejo telo tako, da izvaja predpisane naloge. »Odlučna je zmaga nad samim seboj,« sklene R. W. Connell, »zlasti nad svojim telesom. [*Ironmanovo*] telo kot čudoviti stroj ima pomen le, kadar je podrejeno volji do zmage.« (Connell, 1990: 95) Podobno Kleinova (1993) etnografska študija bodibilderjev ne prikazuje le precej dobesednega konstruiranja čvrstih moških teles, temveč tudi čustveno negotovost, ceno za zdravje, seksualno tesnobo in protislovja, ki se skrivajo za plastmi mišic. Športne kariere konstruirajo maskulina telesa kot stroje ali orodja, pogosto v procesu odtujevanja moških lastnemu zdravju, občutkom in razmerjem z drugimi (Messner, 1992). Toda športnih moških teles ne oblikuje le družbeni spol (*gender*); partikularna utelešenje moškosti v športu oblikujejo tudi rasa, razred, spolna orientacija in etničnost. Na primer, gejevski športniki lahko utelešajo »ironično« moškost (Pronger, 1990), afroameriški športniki pogosto utelešajo »kulska« (Majors, 1990), mehiški igralci bejzbola pa lahko pomenijo kombinacijo »moči in nežnosti«, ki je v nasprotju s poenostavljenim stereotipom »mačo latino« moškega (Klein, 2000).

Medtem ko so študije moškega športa začele razkrivati tako konstruiranost moških teles kot njihove omejitve, je čedalje večji korpus literature o ženskem športu dodatno omajal poenostavljeno esencialistično miselnost o razlikah med ženskami in moškimi. Tako Judith Lorber (1996) ugotavlja, da šport ne prikazuje naravne kategorične razlike, temveč njeno družbeno konstruiranost. Ospoljene institucije (kakršna je šport) so tiste, ki ustvarjajo binarne spolne kategorije, in ne narobe. Mary Jo Kane (1995) je v zelo odmevnem članku trdila celo, da moramo, če dosledno opazujemo dekleta in fante ali moške in ženske pri teku, plavanju, skokih in pri tekmovalnih športih, skleniti, da gre pri telesnih različicah za »kontinuum razlik«. Razlike med moškimi in ženskimi telesi so navadno povprečne, in ne kategorične, prav tako pa so razlike med moškimi telesi veliko večje od povprečnih razlik med ženskami in moškimi. Veliko žensk je hitrejših, močnejših in spretnejših od številnih moških. Tisti, ki so zavezani kategoričnemu razmišljanju, so morda imeli »neuspeh« Annike Sörenstam leta 2003, ko se ni uvrstila v sam vrh na turnirju PGA, za »dokaz«, da so moški boljši igralci od žensk. Toda oboroženi s pojmom »kontinuum razlik« lahko, prav narobe, trdimo, da je Annika Sörenstam na koncu sicer dosegla slabši rezultat kot številni moški, vendar je obenem dosegla boljši rezultat kot precejšnje število drugih moških. Vrh tega je očitno, da je boljša golfistka kot več kot 99 odstotkov vseh golfistk in golfistov na svetu.

Zdravje moških

Znanstvene raziskave moških in športa kažejo še na en paradoks, kar zadeva telo. Med ljudmi šport navadno velja za zdravo dejavnost, športna telesa pa za idealen prikaz dobre telesne pripravljenosti in zdravja. Toda raziskave kažejo, da je športna aktivnost moških pogosto povezana z nezdravimi navadami, zlorabo drog

in alkohola, bolečinami, poškodbami in (pri nekaterih športih) kratko pričakovano življenjsko dobo (White, Young in McTeer, 1995; Young in White, 2000). Don Sabo (1994) v večkrat ponatisnjem članku, v katerem izhaja iz svoje izkušnje igralca v šolski nogometni ekipi, trdi, da so bili fantje in moški izpostavljeni zelo avtoritarne- mu sistemu nadzora, ki jih je učil, da morajo upoštevati »načelo bolečine«, kakor ga je poimenoval. Sabo trdi, da moški, ki želijo postati uspešni atleti, pogosto

privzamejo vizije in vrednote, ki jim jih ponujajo trenerji: ubogati ukaze, »izločati« nasprotnike, igro vzeti resno, osvajati ženske in zasesti mesto v ekipi. Če tega ne zmorejo, niso nagrajeni s športnim tovarištvom, prestižem, štipendijami, profesionalnimi športnimi pogodbami in priznanjem skupnosti. (Sabo, 1994: 87)

Sistem nagrad in kazni podpira vseživljenjska skupinska socializacija, ki dečke uči, naj »odmislijo«, prezrejo bolečino in ravnajo s svojim telesom kot z orodjem, ki ga morajo uporabiti – in izrabiti – za to, da opravijo nalogo. Dečki se že zgodaj naučijo, da lahko, če ne upoštevajo načela bolečine, izgubijo svoj položaj v ekipi ali pa jih označijo kot »ženske«, »pedre« ali »reve«, ker niso dovolj možati, da bi igrali kljub bolečini. Svet športa je očitno svet, v katerem meje sprejemljivih praks moškosti nadzoruje homofobija, kar se najbolj očitno kaže v načinih, kako se dečki naučijo biti možati tako, da si upajo tvegati. Ta družbeni proces nazadnje pripomo- re k temu, da se odločitve fantov in moških za tekmovanje kljub bolečini – morda s pomočjo analgetikov – zdijo »naravne«, s čimer, dolgoročno gledano, ogrožajo svoje zdravje (Messner, 1992).

Raziskovalci in raziskovalke ugotavljajo, da je mantra »brez bolečine ni uspeha« paradigmatska pri dečkih in moških, ki so socializirani v ozkem, instrumentalno ciljno usmerjenem športnem okolju in ki to mantro plačajo z lastnim zdravjem (Mckay, 1991). Toda sprejemanje bolečine in poškodb ter instrumentalna ciljna usmerjenost športnikov, kar zadeva ravnanje z lastnim telesom, nista značilna le za svet športa. Podobno na primer velja za »deloholike« v poklicnem in korporativ- nem svetu in za fante v srednji šoli, ki niso športniki in jemljejo anabolne steroide večinoma iz estetskih razlogov. Atletska moška telesa so pravzaprav morda le krepkejše različice splošnejših načinov spodbujanja dečkov in moških, kako naj s svojimi telesi zasedajo mesto v svetu. Zato lahko raziskave o moških in športu ponudijo uporaben vpogled tistim raziskovalcem, ki bi radi splošnejše proučevali zdravje moških (Sabo in Gordon, 1995). To morda še zlasti velja za študije, ki razi- skujejo strukturirano usmerjanje nesorazmerno velikega števila moških iz podreje- nih družbenih razredov in rasnih/etničnih skupin v bolj tvegane in nasilne športe. Izkušnje teh moških pogosto odražajo in utrjujejo tiste vrste tveganja za zdravje, s katerimi se splošneje soočajo moški iz marginaliziranih skupin pri zaposlitvi, v vojski, na ulici ali v zaporih (Sabo, 2001).

Nasilje

Ena najplodnejših raziskovalnih smeri, ki se je razvila iz znanstvenega raziskovanja moških in športa, se osredinja na nasilje moških športnikov nad ženskami (Brackenridge, 1997; Young, 2002). Raziskave kažejo, da nasilnosti športnikov zunaj igrišča še zdaleč ne moremo omejiti na odklonsko vedenje nekaj obstranskih deviantnežev, temveč vznikata iz normalne, vsakdanje dinamike v samem središču moške športne kulture (Burstyn, 1999). Številne novejšje raziskave moškega športa na kolidžih opozarjajo na statistično pomembne povezave med ukvarjanjem s športom in spolnim nasiljem (Benedict in Klein, 1997; Boeringer, 1996; Fritner in Rubinson, 1993; Koss in Gaines, 1993). To dokazujejo tudi ankete, ki so jih opravili Todd Crosset in kolegi na dvajsetih univerzah, kjer so izvajali vrhunske športne programe na univerzitetni ravni, tako imenovane *Division 1*. Ankete so pokazale, da je bilo v letu 1995 med vsemi, ki so jih zaradi spolnega nasilja prijavili pravnim pisarnam kampusov, 19 odstotkov športnikov, ki jih je bilo med vso študentsko populacijo skupaj 3,7 odstotka (Crosset, Benedict in McDonald, 1995; Crosset, Ptacek, McDonald in Benedict, 1996). V nekem poznejšem članku je Crosset (2000) trdil, da gre pri ugotavljanju razmerja med »moškim športom« in nasiljem nad ženskami za posploševanje, saj so s primerjalnimi študijami različnih športov med njimi odkrili pomembne razlike in ugotovili, da so bili povzročitelji velike večine prijavljenih napadov športniki v »kontaktnih športih, ki ustvarjajo prihodek«, kot so košarka, nogomet in hokej na ledu. Na podlagi teh podatkov Crosset (2000: 152) opozarja na nevarnost, da bi »vsa športna okolja vrgli v isti koš s temi športnimi področji«.

Nekateri aktivisti, na primer Donald McPherson (2002), zagovarjajo prepričanje, da je treba športnike postaviti v odgovorne vloge, kot tiste, ki poučujejo vrstnike o preprečevanju nasilja nad ženskami. Tako prepričanje morda izhaja iz strahu, da bi kazanje s prstom na vrhunske športnike okrepilo zatiralske stereotipe o Afroameričanih (ki na primer pomenijo okoli 80 odstotkov nacionalne košarkarske zveze *National Basketball Association* – *NBA*) kot o nasilnih spolnih napadalcih. Vprašanje, ali bi protiseksistično organiziranje proti nasilju moških nad ženskami lahko okrepilo razizem, zelo zaposluje raziskovalce na tem področju. Kakor je pokazala medijska mrzlica v zvezi s sojenjem Mikeu Tysonu in O. J. Simpsonu (prvemu za posilstvo in drugemu za umor), je ameriška kultura očitno še posebej obsedena s podobami »neprimernega vedenja Afroameričanov«, kakor se je izrazil Stuart Alan Clarke (1991), – zlasti če domnevno neprimerno obnašanje vključuje kombinacijo spolnosti in nasilja. Rasistične stereotipe o temnopoltih moških kot nasilnih spolnih napadalcih so zgodovinsko uporabljali kot temelj za institucionalno in osebno nasilje nad njimi. Ob navajanju podatkov o tem, da za največ spolnih napadov na ženske prijavijo športnike, ki igrajo na kolidžih, v športih, ki ustvarjajo prihodek, obstaja zelo realna nevarnost, da izraz »športniki v športih, ki ustvarjajo prihodek«, v sebi skriva rasistične stereotipe in je le slabo prikrita šifra za *temno-*

polte športnike (Berry in Smith, 2000).

Dokazano je, da so temnopolti športniki, ki so bili obtoženi spolnega napada na kolidžu, na videz nadreprezentirani zato, ker so izjemno nadreprezentirani v dveh osrednjih ekipnih športih, nogometu in košarki. Če pogledamo srednje šole, kjer so beli moški bolj enakomerno zastopani kot v študentski športni populaciji, vidimo, da so storilci številnih najhujših primerov spolnih napadov beli športniki. Če pogledamo Kanado, kjer v osrednjem športu, hokeju na ledu, prevladujejo beli moški, vidimo, da pri veliki večini spolnih napadov, ki jih povzročijo športniki, storilci beli moški (Robinson, 1998). Če sledimo tej logiki, lahko postavimo hipotezo, da se verjetnost povzročitve spolnega napada poveča ne toliko z določeno raso oziroma etnično pripadnostjo športnikov, temveč z *osrednostjo njihovega položaja v športu*.

Raziskovalci se čedalje bolj osredinjajo na skupinske interakcije, ki stojijo v ozadju nasilja nad ženskami, ki ga povzročijo moški športniki. Študije o dečkih, ki se ukvarjajo s športom, razkrivajo, da se zgodnja razmerja v skupini vzpostavljajo po načelu dominantnosti in temeljijo na agresivnem, homofobnem in mizoginem govoru in šaljenju (Eveslage in Delaney, 1998; Fine, 1987; Hasbrook in Harris, 2000). V tem pogledu posebej veliko pokažejo raziskave o tekmovalnih in spolno agresivnih interakcijah v moških garderobah (Curry, 1991; Kane in Disch, 1993) in o spolno nasilni dinamiki med študenti v športnem bifeju (Curry, 2000). Zakaj so športniki nasilni do žensk (oziroma v nekaterih primerih do drugih moških), ne moremo pojasniti z enim samim dejavnikom. Kontekst, ki povečuje verjetnost nasilja, ustvarja kombinacija več dejavnikov, ki temeljijo na skupinski dinamiki in vključujejo: mizogino in homofobno vzpostavljanje medosebnih razmerij po načelu dominantnosti, naučeno zatajevanje sočutja do drugih, »kultura molka« v skupini in institucionalno okolje, ki ceni in nagraduje uspešno uporabo nasilja nad drugimi (Messner, 2002). S tako skupinsko dinamiko se poskušajo spopasti in jo spremeniti intervencijske strategije, katerih namen je poučiti trenerje in športnike o tem, kaj je spolni napad, oziroma reformirati moški šport (Messner in Stevens, 2002).

Nove usmeritve na področju raziskovanja moških, spola in športa

V prvem valu so se raziskovalci/ke na področju študij moškosti in športa ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let preteklega stoletja večinoma osredinjali na osvetljevanje izkušenj moških v homosocialnem »svetu športa«. V zadnjih letih pa je prišlo do dveh medsebojno povezanih premestitev pozornosti drugam. Prva premestitev gre v smeri, da številni znanstveniki raziskujejo, kako ženske in moški relacijsko konstruirajo spol v športu. Druga pa gre v smeri, da številni znanstveniki preverjajo in poskušajo razširiti konvencionalno pojmovanje »sveta športa« kot predmeta raziskovanja. V srcu tega preverjanja je odločen

premik k večji interdisciplinarnosti. Te nove raziskovalne usmeritve večinoma vključujejo pojem »interseksionalnosti« rase/razreda/družbenega spola/spolne usmerjenosti.

Spol kot relacija

Ker je šport zgodovinsko organiziran kot izjemno spolno segregiran, nas ne sme presenetiti, da so se raziskovalci/ke v prvem valu športnih študij osredinjali bodisi na »moški šport« bodisi na »ženski šport«. V preteklem desetletju pa so se z razcvetom in vključevanjem dekliškega in ženskega športa v skupnosti, šole in univerze, začeli osredinjati na raziskave, ki zajemajo tako dečke kot deklice, tako moške kot ženske. Prednost teh raziskav je, da prikazujejo *relacijsko* konstrukcijo spola (in pogosto rase, družbenega razreda in spolnosti). Pri tem premiku nedvomno govorimo o stopnji: tudi najboljše od zgodnejših raziskav so moške in ženske homosocialne športne izkušnje vselej proučevale v kontekstu kompleksnih relacijskih teorij spola, rase in razreda. Danes se raziskovalci vse bolj posvečajo *empiričnim študijam razmerij med spoloma* v športu.

Raziskovalci/ke športa delno po navdihu Thornovega (1993) pionirskega dela na področju otroške konstrukcije spola v šolah namenjajo čedalje več pozornosti relacijskim študijam otrok, spola in športa (Hasbrook, 1999). Na primer Hasbrook in Harris (2000) sta v svoji raziskavi prvo- in drugošolcev s šol v degradiranih predelih ameriških mest prikazala, kako atletska telesa vplivajo na konstrukcijo moškosti in ženskosti v osnovnih šolah, ki temelji na rasi in razredu. Messner (2000) je za prikaz strukturnega in simbolnega konteksta ospoljenih interakcij uporabil svoje opazovanje skupinske interakcije v deških in dekliških nogometnih ekipah, ki so jih sestavljali štiri- in petletni otroci. Shakib in Dunbar (2002) sta primerjala srednješolke in srednješolce, ki so se ukvarjali s košarko, Laberge in Albert (2000) pa sta proučevala vpliv družbenega razreda na to, kako mladostnice in mladostniki interpretirajo »spolne prekrške«, ki jih povzročijo fantje.

Šport stopa tudi v javne razprave o preprečevanju mladoletniškega kriminala in deviantnosti. Na primer v začetku devetdesetih let preteklega stoletja je potekala javna razprava o tem, da bi v degradiranih predelih ameriških mest organizirali »polnočno košarko«, s katero bi poskušali pritegniti mlade moške z ulic k dejavnostim, ki jih je javnost videla kot pozitivne (Hartmann, 2001). Vendar raziskave kažejo, da se morajo izvajalci socialnih reform, ki vidijo šport kot način preprečevanja mladoletniškega kriminala, zavedati, da ima koristnost športnih dejavnosti za otroke svoje meje. Pobude, kakršna je polnočna košarka, razkrivajo tudi rasiziran pogled na »ranljive« mladostnike (zlasti mlade Afroameričane) kot potencialne socialne probleme, ki jih bodo s športom rešili pred kriminalom (Coakley, 2002).

Razmah relacijskih študij otrok in mladostnikov v športu se odraža v razvoju

relacijskih študij odraslih. McKay (1997) je v verjetno najbolj dodelani empirični aplikaciji Conneline teorije spola primerjal politično in institucionalno dinamiko ukrepov pozitivne diskriminacije na področju športa v Avstraliji, na Novi Zelandiji in v Kanadi. Dve odlični študiji se ukvarjata z načini, kako ženske z »nevidnim delom« pogosto podpirajo prostočasne in športne aktivnosti moških. Knjiga Shone Thompson (1999) *Mother's Taxi* osvetljuje, kako žensko delo omogoča udeležbo otrok in moških v športu in prostočasnih dejavnostih. Podobno sta Boyle in McKay (1995) proučevala izkoriščanje dela starejših žensk za to, da se lahko moški rekreativno posvečajo športu.

V novejšem času relacijske študije vključujejo tudi raziskovanje zdravja in telesne pripravljenosti. Dworkin (2003) opaža, kako ospoljena geografija telovadnic prispeva k »steklenemu stropu« za ženske, ker omejuje razvoj njihove mišične moči. Vrh tega novejše študije, ki se opirajo na podatke iz nacionalne raziskave, na novo osvetljujejo razlike in podobnosti med različnimi skupinami srednješolcev/k, ki se ukvarjajo s športom, in tistimi, ki se ne (Miller in dr., 2000), kar zadeva njihovo zdravstveno stanje in tveganja, spolne in rasne vzorce pri ukvarjanju s športom (Tracy in Erkut, 2002), uporabo anabolnih steroidov med mladostniki in mladostnicami, ki se ukvarjajo s športom (Miller in dr., 2002), in šolski uspeh pri različnih skupinah srednješolcev in srednješolk, ki se ukvarjajo s športom (Videon, 2002). Vse te raziskave obravnavajo poenostavljene kategorične predpostavke o fantih, dekletih in športu in odpirajo nova vprašanja za prihodnje raziskovanje.

K širjenju tega področja pripomorejo tudi relacijske študije nastajajočih športnih postavitev. Wheaton in Tomlinson (1998) opažata, da se spolni vzorci med jadralci/kami na deski ne skladajo s tistimi pri dominantnih institucionalnih športih, ki jih proučuje večina športnih znanstvenikov. Avtorja menita, da to odpira vprašanje, ali bi lahko obstranski oziroma nastajajoči športi zagotovili prostor za drugačne – celo nasprotujoče – konstrukcije spola. Še kompleksnejša vprašanja odpira raziskava o BMX-kolesarjih, ki kaže, da nekateri »ekstremni športi« ne zagotavljajo prostora za razvoj enakopravnejših razmerij, temveč so izraz nasprotne reakcije belih moških, ki čutijo, da je njihov središčni položaj ogrožen zaradi vzpona deklet in žensk ter moških drugih ras (Kusz, 2003). Študije spolno mešanih športov razkrivajo še več paradoksov: ko se ženske in moški skupaj udeležujejo športnih aktivnosti, prihaja do zelo očitnih momentov prestopanja stereotipnih spolnih vlog, ki postavljajo v negotovost spolne ideologije. Vendar formalna pravila pri mešanih športih, pa tudi načini, kako udeleženke in udeleženci »udejanjajo spol«, navadno vedno znova potrjujejo meje spola in ideologije o naravni razliki med spoloma (Henry in Comeaux, 1999; Wachs, 2002; 2003).

Od sveta športa k športu v svetu

V novejšem času raziskovalci/ke študij športa, moških in spola svoje analize športa čedalje bolj povezujejo z drugimi (nešportnimi) institucionalnimi in kulturnimi področji. Pri tem gre za stopenjski premik. Znanstveniki/ce s področja športnih študij so dolgo poudarjali načine, kako se šport povezuje s kulturnimi vrednotami in razmerji moči na nešportnih institucionalnih področjih življenja, kako jih odraža in krepi. Vendar se je večina avtorjev/ic zgodnejših raziskav bolj osredinjala na življenje v »svetu športa«, s čimer so morda pripomogli h getoizaciji športnih študij. V zadnjih letih pa so se proučevalci/ke športa in spola bolj povezali z drugimi znanstvenimi področji. Znanstveniki svojega predmeta proučevanja čedalje pogosteje ne postavljajo več v okvir »sveta športa«, temveč »športa v svetu« in se pri proučevanju športa v okviru širših pristopov kulturnih študij povezujejo zlasti s študijami množičnih medijev in potrošništva (McKay in Rowe, 1997; Miller, 2001), s splošnimi kulturnimi kritikami rasnih razmerij (Boyd, 1997; Carrington, 1998) in proučevanjem spolne delitve dela in prostega časa v družini (Boyle in McKay, 1995).

Ena najplodnejših razsežnosti tega interdisciplinarnega »kulturnega obrata« v študijah spola in športa zadeva študije medijskih podob (Whannel, 2002). Izhajajoč iz tradicije kritičnih kulturnih študij so znanstveniki/ce analizirali kulturne pomene rase in spola v poročanju medijev in v širši kulturni produkciji športa. Na primer, Cole in King (1998) sta predstavila zanimivo analizo načinov, kako so kulturne napetosti v zvezi z raso in spolom v postindustrijski, postfordistični in postfeministični Ameriki izražene v priljubljenem dokumentarnem filmu *Hoop Dreams*. Druge raziskave se osredinjajo na protislovne simbolne pomene priljubljenih športnih zvezdnikov, na primer ameriškega igralca bejzbola Nolana Ryana (Trujillo, 1991) in ameriškega poklicnega košarkarja in zvezdnika MTV-ja Dennisa Rodmana (Dunbar, 2000). Podobno novejši zbornik vključuje zanimive študije primerov športnikov, kot sta košarkaški zvezdnik, »postmoderna ikona« Michael Jordan (McDonald in Andres, 2001) in ikona bele moškosti generacije X Andre Agassi (Kusz, 2001), ter raziskave vloge britanskega nogometnega zvezdnika Iana Wrightsa kot »najvidnejše postmoderne temnopolte kulturne ikone v današnji Britaniji« (Carrington, 2001: 103). Ta raziskovalni žanr ima čedalje bolj globaliziran pomen. Med drugim obravnava tudi nekatere predpostavke liberalizma, na katerih temeljijo številne konvencionalne sociološke študije športa. Na primer, Brian Pronger (2000), ki je proučeval potlačitev erotičnosti in zoženje koncepta moškosti, do katerih je prišlo v osrednjih »gejevskih športih«, zastavi kritično vprašanje: »Kdo zmaga?«, ko gejevski moški sprejemajo prav tiste kulturne oblike (med katerimi so osrednji športi), ki so zgodovinsko toliko pripomogle k njihovemu zatiranju.

Pomembno ozadje teh kulturnih analiz športa sestavljajo temeljne študije, ki neprekinjeno dokumentirajo asimetrijo v kakovosti in količini poročanja o ženskem in moškem športu v množičnih medijih (gl. npr. Curry, Arriagada in Cornwell, 2002;

Eastman in Billings, 2001; Messner, Duncan in Cooky, 2003; Messner, Duncan in Wachs, 1996). Neka raziskava televizijsko predvajanih športov, ki jih spremljajo fantje in moški, kaže, da več milijonov dolarjev vreden »športno-medijsko-komercialni kompleks« fante in moške vztrajno bombardira z izbranim nizom podob, ki jih avtorji raziskave poimenujejo »televizijsko posredovana športna formula moškosti« (Messner, Dunbar in Hunt, 2000). Ta formula je ideološki paket sporočil, ki spodbujajo fante in moške, naj cenijo tveganje in nasilje, vzdržijo bolečino in poškodbe ter z dekleti in ženskami ravnajo bodisi kot z obrobniimi glede na moške dejavnosti bodisi kot s seksualiziranimi potrošniškimi objekti. V svetu hitro spreminjajočih se spolnih razmerij se televizijsko posredovana športna formula moškosti zdi stabilizacijska sila konvencionalnih, asimetričnih in neenakih razmerij med ženskami in moškimi. Vrh tega ta formula nenehno zbuja v fantih in moških negotovost, hkrati pa jim na videz zagotavlja, da bodo pridobili moč s konzumiranjem piva, prigrizkov in z njimi povezanih proizvodov (Messner, 2002).

»Obrat h kulturi« v športnih študijah se dobro ujema z njihovim obratom k relacijskim študijam spola: moški homosocialni »svet športa« ne obstaja v izolaciji – razmerja med moškimi v športu in podobe moškosti, ki jih projicirajo športni mediji, so sestavni del medsebojnih razmerij med dečki in moškimi ter njihovih razmerij z dekleti in ženskami v šolah, družinah in na delovnem mestu. Pomembno področje, na katerem znanstveniki začenjajo raziskovati te povezave, zadeva povezavo med športnim nasiljem na igrišču in zunaj njega. Spolno in rasno dinamiko v poročanju medijev o znanih moških športnih osebnostih, ki so bile obtožene družinskega nasilja, je raziskal McDonald (1999). Sabo, Gray in Moore (2000) so v inovativni študiji intervjuvali ženske, ki so jih fizično zlorabljali njihovi partnerji, medtem ko so gledali športni televizijski prenos ali kmalu za tem. Take raziskave priskrbijo raziskovalcem/kam in aktivistom/kam vpogled v vzvode povezav med nasiljem moških nad partnerkami in gledanjem nasilnega športa, pitjem alkohola in športnimi stavami. Podobno sta Wenner (1998) in Curry (2000) v študijah o dogajanju v športnih barih med prvimi, ki sta prikazala, kako se konstruira (včasih nasilna) moškost v kontekstu institucije, ki uspeva zaradi moških, ki spremljajo televizijske športne prenose in uživajo alkohol.

Pri osvetljevanju presečišč spola z raso in spolno usmerjenostjo so še posebej uporabne študije medijske obravnave »spolne odklonskosti« pri slavni moških športnikih. Na primer McKay (1993) kritično obravnava medijske odzive, ko je košarkarski zvezdnik Earvin »Magic« Johnson razkril, da je HIV-pozitiven. McKay ugotavlja, da so mediji projicirali Johnsonovo spolno promiskuiteto na ženske in njihovo »pohotnost«. Dworkin in Wachs (1998; 2000) pa sta primerjala medijske obravnave treh zgodb HIV-pozitivnih moških športnikov in ugotavljala, kakšna je vloga družbenega razreda, rase in spolne usmerjenosti v zelo različnih medijskih prikazih.

Medtem ko raziskovalci namenjajo veliko pozornosti medosebnemu spolnemu nasilju, ki ga povzročijo moški športniki, se jih je veliko manj posvečalo vlogi športa

v konstituiranju oziroma legitimiziranju institucionaliziranega nasilja, ki ga pogosto financira država. Zato pa se raziskovalci začenjajo bolj opirati na spol in šport kot sestavni del nastajajočih globalnih formacij (Miller in dr., 2001). Raziskovalci so proučevali zlasti simbiotično prepletanje športnega jezika s spolno zaznamovanim jezikom in militarističnimi razmerji (Bairner, 2000; Malszecki in Cavar, 2001; Sabo in Jansen, 1994; Trujillo, 1995). Take transnacionalne analize športa in militarizma bodo zagotovo čedalje pomembnejše v dobi tako rekoč permanentne vojne.

Sklep

V pričujočem besedilu sem orisal svoje razumevanje raziskovanja moških, spola in športa v preteklih tridesetih letih. Na moje poudarke (in slepe pege) so nedvomno vplivali moj lastni interes, politično stališče in nujna omejenost mojega pogleda kot pogleda ameriškega sociologa. Vendar pa bodo glavni poudarki, ki sem jih navedel, morda v pomoč trenutnim znanstvenim razmislekem o tem, katere so prihodnje plodne smeri raziskovanja. Upam zlasti, da bodo študije športa in spola še naprej temeljile na vprašanju, ki stoji v njihovem ozadju, na vprašanju dinamike razmerij moči med ženskami in moškimi in med različnimi skupinami moških. Glede na to, da si ženske in marginalne skupine moških še vedno prizadevajo za polnopravno vključitev v šport in ga tako spreminjajo, in glede na to, da je šport »še vedno moška igra«, bodočim raziskovalcem zagotovo ne bo zmanjkalo zanimivih vprašanj.

Prevod: Polona Mesec

Literatura

- ANDERSON, ERIC (2002): Openly gay athletes: Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment. *Gender & Society* 16: 860–877.
- BAIRNER, ALAN (2000): After the war? Soccer, masculinity, and violence in Northern Ireland. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 176–194. Thousand Oaks, CA: Sage.
- BENEDICT, JEFFREY IN ALAN KLEIN (1997): Arrest and conviction rates for athletes accused of sexual assault. *Sociology of Sport Journal* 14: 73–85.
- BERRY, BONNIE IN EARL SMITH (2000): Race, sport, and crime: The misrepresentation of African Americans in team sports and crime. *Sociology of Sport Journal* 17: 171–197.
- BIRELL, SUSAN (1984): Studying gender and sport: A feminist perspective. V *Sport and the sociological imagination*, N. Theberge in P. Donnelly (ur.), 125–135. Fort Worth: Texas Christian University Press.

- BOERINGER, SCOT B. (1996): Influences of fraternity membership, athletics and male living arrangements on sexual aggression. *Violence Against Women* 2: 134-147.
- BOYD, TODD EDWARD (1997): *Am I black enough for you? Popular culture from the 'hood and beyond*. Bloomington: Indiana University Press.
- BOYLE, MAREE IN JIM MCKAY (1995): "You leave your troubles at the gate": A case study of the exploitation of older women's labor and "leisure" in sport. *Gender & Society* 9: 556-576.
- BRACKENRIDGE, CELIA (1997): "He owned me basically . . .": Women's experience of sexual abuse in sport. *International Review for the Sociology of Sport* 32: 115-130.
- BRYSON, LOIS (1987): Sport and the maintenance of masculine hegemony. *Women's Studies International Forum* 10: 349-360.
- BURSTYN, VARDA (1999): *The rites of men: Manhood, politics and the culture of sport*. Toronto: University of Toronto Press.
- CARRINGTON, BEN (1998): Sport, masculinity, and black cultural resistance. *Journal of Sport and Social Issues* 22: 275-298.
- CARRINGTON, BEN (2001): Postmodern Blackness and the celebrity sports star: Ian Wright, 'race' and English identity. V *Sport stars: The cultural politics of sporting celebrity*, D. L. Andrews in S. J. Jackson (ur.), 102-123. London: Routledge.
- CLARKE, STUART ALAN (1991): Fear of a black planet. *Socialist Review* 21: 37-59.
- COAKLEY, JAY (2002): Using sports to control deviance and violence among youths: Let's be cautious and critical. V *Paradoxes of youth and sport*, M. Gatz, M. A. Messner in S. Ball-Rokeach (ur.), 13-61. Albany: State University of New York Press.
- COLE, CHERYL L. IN SAMANTHA KING (1998): Representing black masculinity and urban possibilities: Racism, realism, and hoop dreams. V *Sport and postmodern times*, G. Rail (ur.), 49 - 86. Albany: State University of New York Press.
- CONNEL, RAEWYN W. (1987): *Gender and power*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- CONNEL, RAEWYN W. (1990): An iron man: The body and some contradictions of hegemonic masculinity. V *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 83-96. Champaign, IL: Human Kinetics.
- CROSSET, TODD W. (1990): Masculinity, sexuality, and the development of early modern sport. V *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 45-54. Champaign, IL: Human Kinetics.
- CROSSET, TODD W. (2000): Athletic affiliation and violence against women: Toward a structural prevention project. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 147-161. Thousand Oaks, CA: Sage.
- CROSSET, TODD W., JEFFREY R. BENEDICT IN MARK A. MCDONALD (1995): Male student athletes reported for sexual assault: A survey of campus police departments and judicial affairs offices. *Journal of Sport and Social Issues* 19: 126-140.
- CROSSET, TODD W., JAMES PTACEK, MARK MCDONALD IN JEFFREY BENEDICT (1996): Male student athletes and violence against women: A survey of campus judicial

- affairs offices. *Violence Against Women* 2: 163–179.
- CURRY, TIMOTHY J. (1991): Fraternal bonding in the locker room. Pro-feminist analysis of talk about competition and women. *Sociology of Sport Journal* 8: 119–135.
- CURRY, TIMOTHY J. (2000): Booze and bar fights: A journey to the dark side of college athletics. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 162–175. Thousand Oaks, CA: Sage.
- CURRY, TIMOTHY J., PAULA ARRIAGADA IN BENJAMIN CORNWELL (2002): Images of sport in popular nonsport magazines: Power and performance versus pleasure and participation. *Sociological Perspectives* 45: 397–415.
- DAVIS, LAUREL L. (1997): *The swimsuit issue and sport: Hegemonic masculinity in Sports Illustrated*. Albany: State University of New York Press.
- DUNBAR, MICHELLE D. (2000): Dennis Rodman–Do you feel feminine yet? Black masculinity, gender transgression, and reproductive rebellion on MTV. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 263–285. Thousand Oaks, CA: Sage.
- DUNNING, ERIC (1986): Sport as a male preserve: Notes on the social sources of masculine identity and its transformation. *Theory, Culture & Society* 3: 79–90.
- DWORKIN, SHARI L. (2003): A woman's place is in the ... cardiovascular room?? Gender relations, the body, and the gym. V *Athletic intruders: Ethnographic research on women, culture, and exercise*. A. Bolin in J. Granskog (ur.), 131–158. Albany: State University of New York Press.
- DWORKIN, SHARI L. IN MICHAEL MESSNER (1999): Just do ... what? Sport, bodies, gender. V *Revisioning gender*, J. Lorber, M. M. Ferree in B. Hess (ur.), 341–361. Thousand Oaks, CA: Sage.
- DWORKIN, SHARI L. IN FAYE LINDA WACHS (1998): Disciplining the body: HIV positive athletes, media surveillance, and the policing of sexuality. *Sociology of Sport Journal* 15: 1–20.
- DWORKIN, SHARI L. IN FAYE LINDA WACHS (2000): The morality/manhood paradox: Masculinity, sport, and the media. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 47–66. Thousand Oaks, CA: Sage.
- EASTMAN, SUSAN T. IN ANDREW C. BILLINGS (2001): Sportscasting and sports reporting: The power of gender bias. *Journal of Sport and Social Issues* 24: 192–213.
- EVESLAGE, SCOTT IN KEVIN DELANEY (1998): Trash talkin' at Hardwick High: A case study of insult talk on a boys' basketball team. *International Review for the Sociology of Sport* 33: 239–253.
- FARRELL, WARREN (1974): *The liberated man*. New York: Random House.
- FINE, GARY ALAN (1987): *With the boys: Little League baseball and preadolescent culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- FRITNER, MARY PAT IN LAURNA RUBINSON (1993): Acquaintance rape: The influence of alcohol, fraternity membership and sports team membership. *Journal of Sex Education and Therapy* 19: 272–284.
- GRUNEAU, RICHARD IN DAVID WHITSON (1994): *Hockey night in Canada: Sport,*

- identities, and cultural politics*. Toronto: Garamond.
- HALL, ANN M. (1984): Towards a feminist analysis of gender inequality in sport. V *Sport and the sociological imagination*, N. Theberge in P. Donnelly (ur.), 82–103. Fort Worth: Texas Christian University Press.
- HARTMANN, DOUGLAS (2001): Notes on midnight basketball and the cultural politics of recreation, race, and at-risk urban youth. *Journal of Sport and Social Issues* 25: 339–371.
- HASBROOK, CYNTHIA A. (1999): Young children's social constructions of physicality and gender. V *Inside sports*, J. Coakley in P. Donnelly (ur.), 7–16. London: Routledge.
- HASBROOK, CYNTHIA A. IN OTHELLO HARRIS (2000): Wrestling with gender: Physicality and masculinities among inner-city first and second graders. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 13–30. Thousand Oaks, CA: Sage.
- HENRY, JACQUES M. IN HOWARD P. COMEAUX (1999): Gender egalitarianism in coed sport: A case study of American soccer. *International Review for the Sociology of Sport* 34: 277–290.
- JAMES, CYRIL LIONEL ROBERT (1983): *Beyond a boundary*. New York: Pantheon.
- KANE, MARY JO (1995): Resistance/transformation of the oppositional binary: Exposing sport as a continuum. *Journal of Sport and Social Issues* 19: 191–218.
- KANE, MARY JO IN LISA J. DISCH (1993): Sexual violence and the reproduction of male power in the locker room: The 'Lisa Olsen incident.' *Sociology of Sport Journal* 10: 331–352.
- KIMMEL, MICHEL S. (1990): Baseball and the reconstitution of American masculinity, 1880–1920. V *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 55–66. Champaign, IL: Human Kinetics.
- KLEIN, ALAN (1993): *Little big men: Bodybuilding subculture and gender construction*. Albany: State University of New York Press.
- KLEIN, ALAN (2000): Dueling machos: Masculinity and sport in Mexican baseball. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 67–85. Thousand Oaks, CA: Sage.
- KOSS, MARY P. IN JOHN A. GAINES (1993): The prediction of sexual aggression by alcohol use, athletic participation and fraternity affiliation. *Journal of Interpersonal Violence* 8: 94–108.
- KUSZ, KYLE (2001): Andre Agassi and Generation X: Reading white masculinity in 1990s America. V *Sport stars: The cultural politics of sporting celebrity*, D. L. Andrews in S. J. Jackson (ur.), 51–69. London: Routledge.
- KUSZ, KYLE (2003): BMX, extreme sports, and the white male backlash. V *To the extreme: Alternative sport, inside and out*, R. E. Rinehart in S. Sydnor (ur.), 153–175. Albany: State University of New York Press.
- LABERGE, SUZANNE IN MATHIEU ALBERT (2000): Conceptions of masculinity and gender transgressions in sport among adolescent boys: Hegemony, contestation, and the social class dynamic. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay,

- M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 195–221. Thousand Oaks, CA: Sage.
- LORBER, JUDITH (1996): Beyond the binaries: Depolarizing the categories of sex, sexuality, and gender. *Sociological Inquiry* 66: 143–159.
- MAJORS, RICHARD G. (1990): Cool pose: Black masculinity in sports. V *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*, M. A. Messner in D. Sabo (ur.), 109–114. Champaign, IL: Human Kinetics.
- MALSZECKI, GREG IN TOMISLAVA CAVAR (2001): Men, masculinities, war, and sport. V *Feminist issues: Race, class, and sexuality*, 3. izdaja, N. Mandell (ur.), 166–192. Toronto: Pearson Education Canada.
- MANGAN, JAMES ANTHONY (1986): *The games ethic and imperialism: Aspects of the diffusion of an ideal*. New York: Viking Penguin.
- MCDONALD, MARY G. (1999): Unnecessary roughness: Gender and racial politics in domestic violence media events. *Sociology of Sport Journal* 16: 111–133.
- MCDONALD MARY G. IN DAVID L. ANDREWS (2001): Michael Jordan: Corporate sport and postmodern celebrityhood. V *Sports stars: The cultural politics of sporting celebrity*, D. L. Andrews in S. J. Jackson (ur.), 20–35. London: Routledge.
- MCKAY, JIM (1991): *No pain, no gain: Sport in Australian culture*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- MCKAY, JIM (1993): 'Marked men' and 'wanton women': The politics of naming sexual 'deviance' in sport. *Journal of Men's Studies* 2: 69–87.
- MCKAY, JIM (1997): *Managing gender: Affirmative action and organizational power in Australian, Canadian, and New Zealand sport*. Albany: State University of New York Press.
- MCKAY, JIM IN DAVID ROWE (1997): Field of soaps: Rupert vs. Kerry as masculine melodrama. *Social Text* 50: 69–86.
- MCPHERSON, DONALD G. (2002): Sport, youth, violence and the media: An activist athlete's perspective. V *Paradoxes of youth and sport*, M. Gatz, M. A. Messner in S. Ball-Rokeach (ur.), 241–247. Albany: State University of New York Press.
- MESSNER, MICHAEL A. (1988): Sports and men domination: The female athlete as contested ideological terrain. *Sociology of Sport Journal* 5: 197–211.
- MESSNER, MICHAEL A. (1992): *Power at play: Sports and the problem of masculinity*. Boston: Beacon.
- MESSNER, MICHAEL A. (2000): Barbie girls vs. sea monsters: Children constructing gender. *Gender & Society* 14: 765–784.
- MESSNER, MICHAEL A. (2002): *Taking the field: Women, men, and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MESSNER, MICHAEL A., MICHELE DUNBAR IN DARNELL HUNT (2000): The televised sports manhood formula. *Journal of Sport and Social Issues* 24: 380–394.
- MESSNER, MICHAEL A., MARGARET CARLISLE DUNCAN IN CHERYL COOKY (2003): Silence, sports bras, and wrestling porn: The treatment of women in televised sports news and highlights. *Journal of Sport and Social Issues* 27: 38–51.
- MESSNER, MICHAEL A., MARGARET CARLISLE DUNCAN IN FAYE LINDA WACHS (1996):

- The gender of audience-building: Televised coverage of men's and women's NCAA basketball. *Sociological Inquiry* 66: 422-439.
- MESSNER, MICHAEL A. IN DONALD F. SABO (UR.) (1990): *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- MESSNER, MICHAEL A. IN MARK STEVENS (2002): Confronting male athletes' sexual violence against women. V *Paradoxes of youth and sport*, M. Gatz, M. A. Messner in S. Ball-Rokeach (ur.), 225-240. Albany: State University of New York Press.
- MILLER, KATHLEEN E., GRACE M. BARNES, DONALD F. SABO, MERRILL J. MELNICK IN MICHAEL P. FARRELL (2002): Anabolic-androgenic steroid use and other adolescent problem behaviors: Rethinking the male athlete assumption. *Sociological Perspectives* 45: 467-490.
- MILLER, KATHLEEN E., DONALD F. SABO, MERRILL J. MELNICK, MICHAEL P. FARRELL IN GRACE M. BARNES (2000): *The Women's Sports Foundation report: Health risks and the teen athlete*. East Meadow, NY: Women's Sports Foundation.
- MILLER, TOBY (2001): *Sportsex*. Philadelphia: Temple University Press.
- MILLER, TOBY, GEOFFREY LAWRENCE, JIM MCKAY IN DAVID ROWE (2001): *Globalization and sport: Playing the world*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- NAISON, MARK (1972): Sports and the American empire. *Radical America* 95/96: 107-110.
- PRONGER, BRIAN (1990): *The arena of masculinity: Sports, homosexuality, and the meaning of sex*. New York: St. Martin's.
- PRONGER, BRIAN (2000): Homosexuality and sport: Who's winning? V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 222-244. Thousand Oaks, CA: Sage.
- ROBINSON, LAURA (1998): *Crossing the line: Violence and sexual assault in Canada's national sport*. Toronto: McClelland & Stewart.
- ROWE, DAVID IN JIM MCKAY (1998): Sport: Still a man's game. *Journal of Interdisciplinary Gender Studies* 3: 113-128.
- SABO, DONALD F. (1985): Sport, patriarchy, and male identity: New questions about men and sport. *Arena Review* 9: 1-30.
- SABO, DONALD F. (1994): Pigskin, patriarchy and pain. V *Sex, violence and power in sport: Rethinking masculinity*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 82-88. Freedom, CA: Crossing Press.
- SABO, DONALD F. (2001): Doing time, doing masculinity: Sports in prison. V *Prison masculinities*, D. Sabo, T. Kupers in W. London (ur.), 61-66. Philadelphia: Temple University Press.
- SABO, DONALD F. IN DAVID FREDERICK GORDON (UR.) (1995): *Men's health and illness: Gender, power, and the body*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- SABO, DONALD F., PHIL GRAY IN LINDA MOORE (2000): Domestic violence and televised athletic events: "It's a man thing." V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 127-146. Thousand Oaks, CA: Sage.

- SABO, DONALD F. IN SUE C. JANSEN (1994): Seen but not heard: Images of black men in sports media. V *Sex, violence and power in sports: Rethinking masculinity*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 150–160. Freedom, CA: Crossing Press.
- SABO, DONALD F. IN ROSS RUNFOLA (1980): *Jock: Sports and male identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- SCHAFER, WALTER S. (1975): Sport and male sex role socialization. *Sport Sociology Bulletin* 4: 47–54.
- SHAKIB, SOHAILA IN MICHELE D. DUNBAR (2002): The social construction of female and male high school basketball participation: Reproducing the gender order through a two-tiered sporting institution. *Sociological Perspectives* 45: 353–379.
- THEBERGE, NANCY (1981): A critique of critiques: Radical and feminist writings on sport. *Social Forces* 60: 341–353.
- THOMPSON, SHONA M. (1999): *Mother's taxi: Sport and women's labor*. Albany: State University of New York Press.
- THORNE, BARRIE (1993): *Gender play: Girls and boys in school*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- TRACY, ALLISON J. IN SUMRU ERKUT (2002): Gender and race patterns in the pathways from sports participation to self-esteem. *Sociological Perspectives* 45: 445–466.
- TRUJILLO, NICK (1991): Hegemonic masculinity on the mound: Media representations of Nolan Ryan and American sports culture. *Critical Studies in Mass Communication* 8: 290–309.
- TRUJILLO, NICK (1995): Machines, missiles, and men: Images of the male body on ABC's *Monday Night Football*. *Sociology of Sport Journal* 12: 403–423.
- VIDEON, TAMI M. (2002): Who plays and who benefits: Gender, interscholastic athletics, and academic outcomes. *Sociological Perspectives* 45: 415–444.
- WACHS, FAYE LINDA (2002): Leveling the playing field: Negotiating gendered rules in coed softball. *Journal of Sport and Social Issues* 26: 300–316.
- WACHS, FAYE LINDA (2003): "I was there . . .": Gendered limitations, expectations, and strategic assumptions in the world of co-ed softball. V *Athletic intruders: Ethnographic research on women, culture, and exercise*, A. Bolin in J. Granskog (ur.), 177–200. Albany: State University of New York Press.
- WENNER, LAWRENCE A. (1998): In search of the sports bar: Masculinity, alcohol, sports, and the mediation of public space. V *Sport and postmodern times*, G. Rail (ur.), 303–332. Albany: State University of New York Press.
- WHANNEL, GARRY (2002): *Media sports stars: Masculinities and moralities*. New York: Routledge.
- WHEATON, BELINDA IN ALAN TOMLINSON (1998): The changing gender order in sport? The case of windsurfing subcultures. *Journal of Sport and Social Issues* 22: 252–274.
- WHITE, PHILIP G., KEVIN YOUNG IN WILLIAM G. MCTEER (1995): Sport, masculinity, and the injured body. V *Men's health and illness: Gender, power, and the body*, D. Sabo in D. F. Gordon (ur.), 158–182. Thousand Oaks, CA: Sage.

- WHITSON, DAVID (1990): Sport in the social construction of masculinity. V *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 19–30. Champaign, IL: Human Kinetics.
- WILLIS, PAUL (1983): Women in sport in ideology. V *Sport, culture, and ideology*, J. Hargreaves (ur.), 117–135. London: Routledge & Kegan Paul.
- YOUNG, KEVIN (2002): From 'sports violence' to 'sports crime': Aspects of violence, law, and gender in the sports process. V *Paradoxes of youth and sport*, M. Gatz, M. A. Messner in S. Ball-Rokeach (ur.), 207–224. Albany: State University of New York Press.
- YOUNG, KEVIN IN PHILIP WHITE (2000): Researching sports injury: Reconstructing dangerous masculinities. V *Masculinities, gender relations, and sport*, J. McKay, M. A. Messner in D. F. Sabo (ur.), 108–126. Thousand Oaks, CA: Sage.